

Balatonyi Judit

Szerelem a koronavírus idején. Innováció és hagyomány a karanténesküvők világában¹

A nemzetközi demográfiai folyamatokat elemző első szociológiai híradások szerint a házasságkötési ráta világszerte jelentősen visszaesett a Covid19-járvány idején. Japánban 37%-os visszaesést tapasztaltak, Olaszországban 80%-osat. AZ USA-ban szintén drasztikusan csökkent a házasságkötések száma. A csökkenő házasságkötési rátát elsősorban a világjárvány eredményezte nehézségekkel, problémákkal, elsősorban a járványkezelés érdekében meghozott korlátozó kormányzati intézkedésekkel (pl. kijárási és gyülekezési tilalommal, az események tiltásával, létszámkorlátozással) magyarázták, számoltak még a Covid19 párkapcsolatokra gyakorolt negatív pszichológiai hatásaival, a pandémia kapcsán kialakult gazdasági instabilitással (munkahelyvesztés, kiszámíthatatlan jövedelem) és a konkrét egészségügyi problémákkal is (lásd Reynolds 2020, Wagner–Choi–Cohen 2020). Vagyis az eddigi kutatások azt emelték ki, hogy a pandémia során meghozott jogi-egészségügyi korlátozások, tiltások és a megváltozott társadalmi-gazdasági körülmények miatt az emberek többségében elhalasztották, lemondták a tervezett házasságkötéseiket.

Más volt a helyzet Magyarországon, ahol a házasságkötési ráta a nemzetközi helyzethez képest más képet mutatott. Európai kontextusba is helyezve, a vírushelyzet 3 hulláma alatt a visegrádi országok (V4) közül egyedül Magyarországon nem esett vissza a házassági kedv.² Bár a magyar kormány a járvány miatt itt is szigorításokat vezetett be, mégis, mindezek a korlátozások ellenére a házasságkötések száma nem, hogy nem csökkent, hanem még nőtt is. Míg 2019-ben 65300 pár, addig 2020-ban 67301 pár házasodott,³ az emelkedés 3% volt. Mi lehet ennek az oka ennek az emelkedésnek? Írásomban annak járok utána, hogy mi lehetett az oka annak, hogy Magyarországon a nemzetközi folyamatoktól eltérően alakult a házasságkötési kedv a Covid19 alatt? Hogy lehet az, hogy míg máshol csökkent,

1 A tanulmány megírását az MTA Prémium Posztdoktori Kutató Program támogatta (befogadó intézmény: PTE BTK Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék).

2 Forrás: https://adatujsgiras.atlatszo.hu/2021/04/15/a-jarvany-ellenere-hazasodik-a-magyar/?fbclid=IwAR2I2LQRdl_WwGAMse308cBhFjNvSOy8vS8gr9xB4cWnULzC9AQanvxGh9s; letöltés ideje: 2021.05.21.

3 Forrás: <http://www.ksh.hu/gyorstajekozatok/#/hu/list/nep>; letöltés ideje: 2021.05.26.

Magyarországon nőtt a házasságkötések száma? Elsőként a személyes döntéseket, újratervezési és értelmezési folyamatokat befolyásoló makro-kontextuális meghatározottságokról lesz szó, majd azt nézzük meg, hogyan történtek ezek a személyes újraértelmezések és tervezések, milyen régi-új kulturális minták és ideológiák mentén értelmezték újra a házasulandók a lakodalmaikat oly sikeresen, hogy a házasságkötési ráta a pandémia alatt kisebb-nagyobb kilengésekkel tarkítva végig magas maradt.

A kutatás, amire a mondandóm alapozom még egy 2019-ben megkezdett, még folyamatban lévő házasságkutatás folytatása, amely 2020. márciusában a Covid19 kitörése miatt irányt váltott. Ekkortól a magyarországi házasságkötések pandémia alatti változásait kezdtem el célirányosan vizsgálni, a korábbiakban tervezett módszerektől, vagyis a klasszikus etnográfia terepmunkától gyökeresen eltérve. Az új kutatási módszer az úgynevezett „töredezett”, *patchwork etnográfia* lett (ez a töredezett jelző utal mind az empiria mind a vizsgált tudások töredezettségére, a tudásközvetítés megváltozott platformjaira).⁴ Elsősorban online etnográfiai terepmunkát végeztem (Facebookos esküvőszervező csoportokban voltam jelen, esküvői szolgáltatók által szervezett képzéseken, előadásokon, webináriumokon vettem részt), online kérdőíveket is közreadtam, és több mint 40 mélyinterjút is készítettem. A kutatás során archiváltam a házasságkötésekkel kapcsolatos médiahíreket, jogi-egészségügyi szabályokat és az ezekre reflektáló Facebook felületén működő magyar nyelvű esküvőszervező- és csevegő-csoportok⁵ diskurzusait. Figyeltem a lakodalmak szervezésével, átszervezésével kapcsolatos vitákra és beszélgetésekre, az egyéni és kollektív dilemmákra is. Dokumentáltam számos élő közvetítéssel megosztott polgári esküvőt, esküvőbeszámolót, továbbá a hazai lakodalmak megtartásáért indított online petíciók aláírásai mellett elhelyezett több ezer érvet is.

2020 áprilisában közreadtam egy olyan részletes, jellemzően nyitott kérdéseket tartalmazó online kérdőívet, amely az esküvő átszervezésének stratégiáira és gyakorlataira kérdezett rá a 2020 márciusa után esküvőt tervezők körében. A *Google Forms* típusú önkitöltős online kérdőívet a Facebook felületén tettem közre fizetett hirdetés formájában. Ahogy azt már számos kutató hangsúlyozta, a Facebook hirdetési felülete kiválóan alkalmas arra, hogy megadjuk az elérni kívánt személyek demográfiai adatait, érdeklődési köreit (segítségül hívva a felhasználók digitális lábnyomait) ezáltal pontosítva és szűkítve az elérni kívánt, megszólított felhasználók körét (lásd Iannelli–Giglietto–Zurovac 2020). A saját kutatásom esetében az életkor (20–60 év), a magyarországi lokalitás, a jegyesség, illetve a friss házas státus, illetve az esküvők és lakodalmak iránti érdeklődés határozta meg a lehetséges célcsoport körét. A kérdőívet április és május között kétszer emeltem ki (3-3 napra) fizetett hirdetés formájában: az áprilisi kampány során 23900 felhasználót ért el (1400 aktivitással), majd májusban 12200 főt (448

4 Lásd erről a módszerről Günel–Varma–Watanabe 2020.

5 Kb.12 csoportban voltam jelen, ezek közül a négy legaktívabb csoportot figyelem a legintenzívebben, napi szinten (a csoportokban a tagok száma 2500 és 29000 fő között váltakozik).

aktivitás). Összesen 34531 felhasználót értem el: ez a szám nem zárja ki az ismétléseket, ugyanakkor a két hirdetési időszakban mind a társadalmi rétegződés, iskolai végzettség és a megcélzott megyék tekintetében részben eltérő célcsoportokat konstruáltam meg. A válaszadók önkéntes alapon vállalkozhattak a kitöltésre, mintegy 500-an töltötték ki a kérdőívet. A kitöltők 72,7%-a 20 és 30 év közötti, 27,1%-a 31 és 50 év közötti volt. Döntő többségében magyar nemzetiségűnek vallották magukat (3 sváb, illetve német nemzetiségű, egy román). 60,2%-uk egyetem/főiskolát végzett, 2% PhD-fokozatot is szerzett, 30,6%-uk érettségivel rendelkezett, 5,7% szakiskolában/szakmunkásképzőben, 2% technikumban végzett, 1% OKJ-és végzettséggel, 1% felsőfokú szakképzettséggel rendelkezett. 25,5%-uk a fővárosban, 29,4% megyeszékhelyen, illetve nagyvárosban; 25,5%-uk kisvárosban; 19%-uk községben, faluban; 3%-uk tanyán él. A kérdőívek kitöltésén túl számos visszajelzés (emailben, Facebook-hozzászólásban), reflexió, visszajelzés, és köszönet érkezett. Továbbá több (szám szerint 40) mélyinterjút is rögzítettem a Covid19 idején házasságot tervező menyasszonyokkal. A menyasszonyok az online kérdőívek kitöltése után önkéntesen jelentkeztek erre a beszélgetésre. A beszélgetésre való felhívást a kérdőív utolsó pontja tartalmazta. A menyasszonyok többsége a fővárosban, illetve vidéki nagyvárosokban és megyeszékhelyeken (Somogy, Csongrád és Baranya megyék) élt és 20-35 év közötti diplomás értelmiségi volt, ketten külföldön dolgoztak.

Makro-kontextuális meghatározottságok (előzmények, kontextusok)

A család- és népesedéspolitikai intézkedéseknek direkt hatásai

Tapasztalataim szerint azért növekedett a házasságkötések száma a pandémia időszaka alatt, mert az elmúlt években alapvetően növekvő tendencia volt megfigyelhető. 2019 januárja és decembere között 65300 pár házasodott, 28%-kal, 14472-vel több az egy évvel korábnál (sőt 2019-ben kötötték a legtöbb házasságot 1990 óta). Mindebben a kiugró emelkedésben a különféle személyes motivációk, a romantikus szerelem vagy éppen a társadalmi, családi-társadalmi elvárások hajtóereje mellett, különösen fontos szerepe volt a közelmúltban bevezetett család- és népesedéspolitikai intézkedéseknek – különösen a *Babaváró hitel*, *CSOK* elnevezésű kedvező konstrukciójú hiteleknek. Ezek felvételéhez a házasságkötés, a házastársi státusz, illetve a gyermektervezés alapfeltétel. A hitelfelvétel motivációja tapasztalataim szerint a házasságkötések tervezését, időzítését, illetve átszervezését, újratervezését jelentősen, direkt, explicit befolyásolta. A KSH kimutatása szerint már 2019-es kiugró emelkedés a házasságkötések számában pontosan egybeesett a *Babaváró hitel* bevezetésével. Tehát a pandémia ideje alatti magas házasságkötési ráta egyenes következménye volt a korábbi házasságkötési kedvet élénkítő, gazdasági értelemben motiváló társadalompolitikai beavatkozások-

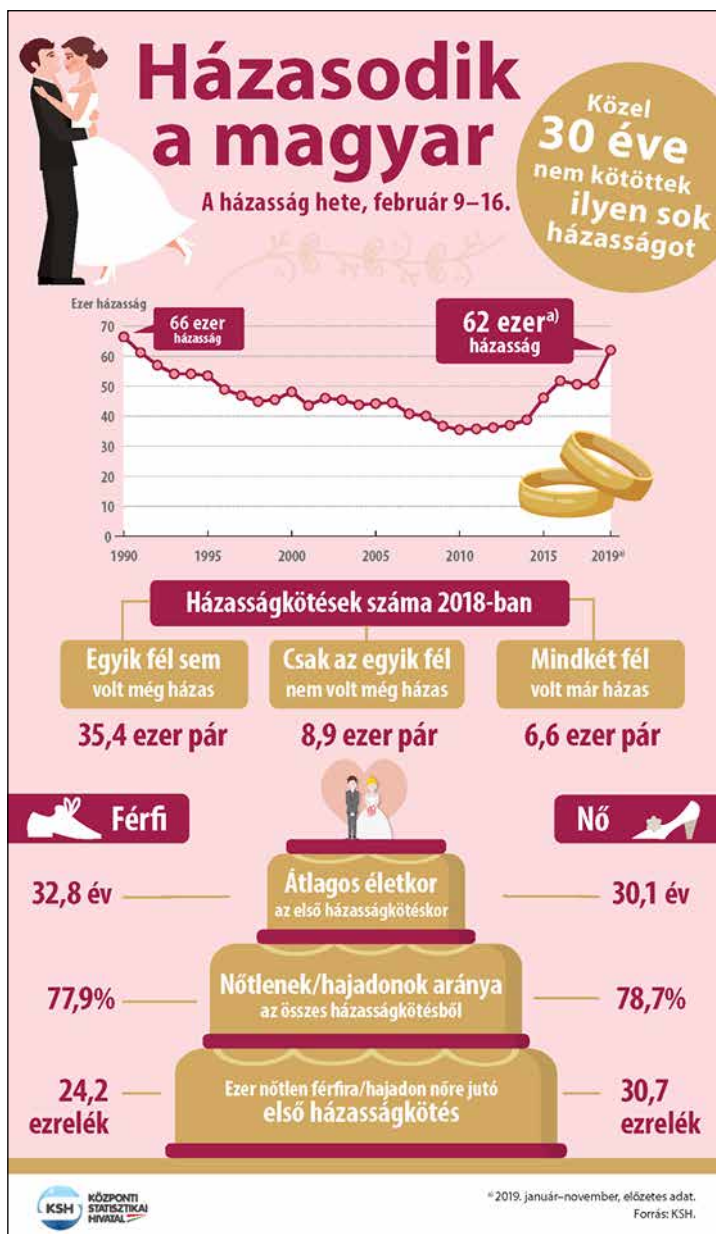
nak. Azért is házasodtak az emberek a világjárvány idején, mert erre gazdasági, továbbá, társadalmi, kulturális további érzelmi szempontokból is megalapozott, erős indokuk/motivációjuk volt. A Covid19-pandémia előtti, 2019-es vizsgálataim alapján az látszott, hogy a házasulandók házasságkötésüket saját, individualizált gazdasági, jogi és társadalmi döntéseikkel és vagy erős érzelmi motiváltságukkal, vallásos elképzeléseikkel, saját társadalmi karriertörténetükkel, aktuális párkapcsolatuk sajátosságaival is indokolják. A motivációik szintjén az érzelmek és az érdekek egymással keveredhetnek. Miért lényeges ez? Egyrészt azért, mert a társadalomtudományos szakirodalomban a házasságkötési motivációk sokfélesége kevésbé reflektált, nem sokat tudunk ezek összefüggéseiről. Egészen a közelmúltig ugyanis az érzelmi alapokon nyugvó – a romantikus érzelmekre hivatkozó, illetve a különféle érdekek diktálta házasságok között jelentős civilizatorikus, illetve modernizációs különbséget feltételeztek a kutatók (Goode 1963, Giddens 1992, Illouz 2012; lásd még Fáber 2019). Legutóbb Stephen Beckerman és Paul Valentine mutatta ki a dél-amerikai házasságkötések eseteinél, hogy a személyes vágyak, és a különféle társadalmi-gazdasági és politikai igények – exogámiára, illetve endogámiára, vagy éppen a nők cseréjére való törekvések – a motivációk között egyaránt felfejthetők (lásd erről Valentine–Beckerman–Alès eds. 2017). Magam úgy látom, hogy nem pusztán felfejthetők, hanem maguk az érintettek is ilyen komplexen értelmezik azokat.

A motivációk sokféleségén túl azt is látnunk kell, hogy azok az esküvőtervezés, -szervezés során szituációfüggően más-más relevanciával is bírhatnak. Sőt gyakran eltérő mértékben, módon lehetnek fontosak a házaspár tagjai vagy éppen a családjuk, szűkebb-tágabb környezetük számára. A különféle, plurális, eltérő személyekhez tartozó motivációk (legyenek ezek támogató vagy éppen elutasító jellegűek) elfogadása, belsővé tétele vagy éppen elutasítása végigkíséri az esküvőszervezést. A házasságkötések során sokféle módon szervesülhetnek és érvényesülhetnek: meghatározhatják az egyes szertartásokat (vagy azoknak csak bizonyos részleteit), ceremóniákat, eseményeket és befolyásolhatják azok értelmezéseit is. Például csak a pár valamely tagjának fontos jogi, gazdasági faktorok sürgethetik a polgári esküvőt (ti. valamiért szükség van a házasságra), a menyasszony vallásos motivációi a Nagy napot, s azon belül is a templomi esküvőt; vagy megeshet, hogy a pár együttes érzelmi kötődése (például a romantikus szerelem) miatt kötnek hivatalos polgári házasságot (vágynak a házasságra), a családi-szülői nyomás miatt szervezik meg a Nagy napot. Megint máskor szerelemből és gazdasági okokból házasodnak, a menyasszony gyerekkori álmaitól vezérelve rendezik meg a Nagy napot, a nagymama óhaját teljesítve templomban is házasságot kötnek, de a saját kapcsolatot, boldogságot kívánják megünnepelni a lakodalom során. A variációk száma végtelen. Ebből is következik, hogy jelenthet csak *papírt, papírozást* egy hétköznap megvalósult, kétánus polgári esküvő, ha például csak a hitelképességet szeretnék volna általa biztosítani, ugyanakkor lehet a biztonság, bizalom, szövetség és a kapcsolat megerősítésének, illetve újabb szintre emelésének igazi, hiteles reprezentánsa is. A hivatalos polgári esküvő

mellett, az egyházi esküvők, lakodalmak is gyakran a házasságkötés igazi rítusaként értelmeződnek (vallásos, spirituális, illetve individuális, kapcsolatspecifikus és normatív okokból is). Szintén megerősíthetik, elmélyíthetik, újabb szintre emelhetik az adott párkapcsolatot. Láthattuk, hogy a jogilag már házas, lényegileg még csak jegyes párok esetenként pontosan a megerősítő szertartással, a választott ceremóniával kívánják „ritualizálni a rutint” (felmutatni eddigi párkapcsolatukat), vagy éppen az eddigi közös életükből igyekeznek kibontani az újat: a következő szintet, a következő közös lépéseket. Amellett érvelek tehát, hogy a házasságkötés elsősorban a saját, társadalmilag kontextualizált tapasztalatokból építkezik, az aktuális párkapcsolatból került kibontásra és elsősorban a párkapcsolat pozíciójából értelmeződik. A narratív stratégiák szintjén a hiteleknek, a gazdasági tényezőknek másodrendű szerepet tulajdonítottak, érvelésükben mindig előbbre sorolták a szerelmet – viszont, ha nem a saját esküvőjükéről beszéltek, gyakran kiemelték, hogy ismernek olyan embereket, akik csak a kedvezményes hitelek miatt házasodtak. Ezek a különféle érdekek és érzelmek másként csapódtak le az esküvőszervezés terén. Míg elsősorban a szórakozás, illetve az öröm és a boldogság megosztása, a szerelem, a párkapcsolat, az új szintre lépett párkapcsolat megünneplése okán rendezik meg a lakodalmakat – a látványos ünneplést; a hivatalos polgári és az egyházi esküvőt az államnak, Istennek, és saját maguknak, a család, barátok előtt tett fogalomtétel igényével és elvárásával, a szerelemmel, a konkrét jogi és gazdasági következményekkel is indokolták. Míg a motivációk egy része igényli a nagy látványos, sokrésztvevős ünnepet, más részük teljes mértékben nélkülözi azt. Megjegyzem azt is, hogy pusztán a kedvező hitelek hatásával a Covid19-járvány alatti házasságkötési kedv emelkedése nem magyarázható, a V4-es országok közül Szlovákiában is érvénybe lépett 2019-ben egy a hazai támogatási rendszerhez hasonló konstrukció (a 35 évnél fiatalabb házaspárok ingatlanvásárlás és -felújítás céljából előnyös kölcsönt vehetnek fel az Állami Lakásfejlesztési Alaptól (ŠFRB), ott a koronavírus mégis jelentős viszszalépést jelentett a házasságok számát tekintve.

A család- és népesedéspolitikai intézkedéseknek indirekt hatásai – a házasság és a házasságkötési rítusok újraértelmezései

Fontos kiemelni azt is, hogy a kedvező kamatozású hitelek más, nem direkt, hanem implicit módon is hatással voltak a kortárs, Covid19-járvány előtti és alatti házasságkötési trendekre. A hitelfelvétel által is népszerűsített, motivált házasságkötések önmagukban is társadalmi katalizátorként működtek: a családi, baráti kapcsolatok mentén egyre gyakoribbá váltak az esküvők, a kortárs lakodalmak népszerűségével kapcsolatos médiatájékoztatás is folyamatosan a felszínen, látótávolságban tartotta a lakodalmi boom tényét, azt, hogy ismét divatba jött a házasság. Így pl. a 2020 februárjában a Facebook felületén publikált KSH adatokon alapuló infografika azt hangsúlyozta, hogy „közel 30 éve nem kötöttek ilyen sok házasságot”.

1. ábra. #aházassághete #kshinfografika
(Központi Statisztikai Hivatal – KSH, 2020. február 11.)⁶

6 Forrás: <https://www.facebook.com/KozpontiStatistikaiHivatal/photos/a.462605993883714/1933854276758871/?type=3&theater> (letöltés ideje: 2020.03.18.)

Ez a népszerűség nemcsak pozitív hozzáállást gerjesztett, hanem a jelenséggel kapcsolatban kritikai diskurzust is elindított – komoly társadalmi vitákat váltott ki. Számos kritikus hangot lehet, lehetett hallani/olvasni az érdekek diktálta szerelem, házasság káros voltáról, a válási statisztikák romlásáról és a házasság válságáról, a papírért megvalósított, ünnepi rítusokat nélkülöző instantesküvőkről.

ZG (férfi): Dől a Lóvé.

XY (nő): Gondolom a CSOK, babaváró hitel meg hasonlók miatt nőtt ilyen ugrásszerűen [ti. a házasságkötések száma]. [...]

XX (nő): Inkább jó. [...]

XZ (nő): Mi a jó, kedves Z? Hogy gyere Mari, elveszlek, meg csinálók neked 3 gyereket, 10 millió forintért cserébe? Nekem az a jó, hogy a férjem szerelemből vett el és annyi gyereket fogunk vállalni, amennyit fel tudunk nevelni állami segítség nélkül. De kinek mi a jó persze. [...] (2020. február 12.)

YY (nő): A Sok CSOK-házasság... 5 év múlva majd a válási statisztika fog megugrani, na az meg az ügyvédeknek fog kedvezni... (2020. február 12.)

A kortárs házasságkötési ráta szignifikáns emelkedése „kívülről szemlélve”, a strukturális összefüggések, illetve a vonatkozó nyilvános diskurzusok alapján elsősorban az érdekek diktálta, különféle házassághoz kötött hitelek megjelenésével hozható összefüggésbe, és mindez sajátosan árnyalja, tulajdonképpen a hegemonikus reprezentációk szintjén létre is hozza a kortárs házasságok krízisét, aláhúzva a házasságkötések és a házasság intézménye között feszülő paradox viszonyt.⁷

Belülről, a menyasszonyok, illetve a számukra szolgáltatást kínáló lakodalmi szolgáltatók részéről mindez másként értelmeződik. A „házasságkötési paradoxon” a „saját” házasságkötések és házasságok eseteiben szinte irrelevánsnak tűnik, illetve a menyasszonyok és szolgáltatók igyekeznek ezt a jelentést és összefüggést tudatosan elhárítani. A „kívülről” (a válások, házasság nélküli együttélések miatt) válságosnak, felbomlónak stb. ítélt, értelmezett házasság intézménye, „belülről”, a házasságot tervezők, fiatal házasok részéről nem is tűnik olyan válságosnak, hiszen mindez a saját párkapcsolat, a saját házasság és házasságkötés spektrumán beszélődik el. Ezt, vagyis a saját párkapcsolatból, és nem a kortárs társadalmi, illetve genealógiai (pl. családi) ismeretek és tapasztalatokból való kiindulást tanácsolják egymásnak a menyasszonyok, és erre hívják fel a figyelmet a lakodalmi szolgáltatók is: „*Szerintem is létezik pozitív példa, sőt :-)* szerintem felesleges általánosítani és úgy nekimenni a saját esküvőnknek, hogy »úgyis elválunk, hiszen ez jellemző a társadalomra«. Te azt nézd, ami Rád és a párodra jellemző, ne azt, ami sokmillió másik emberre [...]” (menyasszony, 2019. április). A menyasszonyok bár jól ismer-

7 A magas válási arányokat mutató, instabil és fluid házasság intézménye között feszülő, ellentmondásosnak tűnő viszony értelmezési kísérletei nem ismeretlenek a társadalomtudományokban sem. Ezt a viszonyt mostanság többek „esküvői paradoxon”-nak (‘wedding paradox’, lásd erről Carter–Duncan 2017, 2018; Willoughby–Spencer 2017) nevezik.

rik a házasság hanyatlásával, krízisével (válással, hűtlenséggel, bizalmatlansággal, anyagi érdekek kontra érzelmek konfrontációjából kibontakozó konfliktusokkal stb.) kapcsolatos nyilvános diskurzusokat, azok saját házasságkötésük esetén kevésbe, elsősorban a konkrét krízisek, kudarcok, párkapcsolati problémák (hűtlenség, válás) kapcsán tematizálódnak. A kritikák a házasulandók részéről különféle reflexiókat is kiváltottak, a házasságkötésükről gondolkodva különféle kész válaszokat és véleményeket is elkezdtek megfogalmaztak arról, hogy nekik pontosan mit jelent a házasság és a házasságkötés, szemben a kritikákkal. Pl. az érintettek a tervezett házasságukat a saját párkapcsolatuk mentén, a házasságkötésükre is reflektálva egyéni szinteken és szituatívan értelmezik. Maga a házasság gyakran az adott párkapcsolatból kerül meghatározásra, levezetésre: A párkapcsolat a házasságkötés, illetve a Nagy nap (szertartás és vagy egyházi esküvő) segítségével, az aláírással („papírral”), de sokkal inkább az egymásnak tett ígéretnek, fogadalom, gyűrűhúzás, a szertartások, ceremóniák, illetve a másokkal „megosztott” ünnep miatt szintet és elsősorban egyedi szintet lép(het)! A párkapcsolat egyedi feltételein és „biográfiján” is múlik, hogy mindez a szintlépés pontosan mit is jelent: összeköltözést (ha korábban nem éltek együtt), gyermekvállalást (ha korábban még nem született közös gyermek), házvásárlást (ha még nem rendelkeznek saját, önálló ingatlannal), szorosabb, megerősített párkapcsolatot (ha a párkapcsolatukat a házasságkötés által erősebbnek élik meg), jogi egységet (ha korábban pl. nem voltak adóstársak). Minden attól (is) függ tehát, hogy mik is az adott házasság párkapcsolati előzményei. A házasság tehát egyéni, partikuláris utakon – a párkapcsolattal és házasságkötéssel szoros összefüggésben, de bizonyosan a közösségi, családi, baráti és egyéb nyilvános diskurzusokhoz is igazodva – ezekkel egyetértve vagy azoknak teljesen ellentmondva értelmeződik.

Tehát ez az újszerű népszerűség, illetve a népszerűséget kísérő kritikai diskurzusok, az erre adott reflexiók segítségével a házasulandók újragondolták a korábban, bizonyos nézetek szerint népszerűtlenné, elavulttá vált, individualizált vált, destabilizálódott, illetve annak tekintett házasságkötést, annak régi-új funkcióit és jelentéseit (a különféle modernizációs folyamatok tükrében már régóta általános tendenciának tekinti mindezt a nemzetközi társadalomtudomány pl. Cherlin 2004, Treas–Lui–Gubernskaya 2014).

Ha tovább keressük a pandémiai alatti, nemzetközi helyzettől gyökeresen eltérő hazai házasságkötési gyakorlatok társadalomtudományos magyarázatait, azt is láthatjuk és jelen írás szempontjából ez lesz a legfontosabb, hogy összefüggésben az erős gazdasági, társadalmi, érzelmi motivációikkal, és ezekkel részben összefüggő a házasság és a házasságkötés újszerű népszerűségével, a vonatkozó kritikai diskurzusokkal; nem beszélve a házasság/kötés kortárs jelentéseit folyamatosan újraértelmező kortárs társadalmi diskurzusokról, azt is láthatjuk, hogy a pandémia időszaka alatt a házasságkötések területén a konkrét ritualizáció szintjén is intenzív újítási, innovációs és hagyománykonstrukciós kísérletek is zajlottak. A házasulandók, részben a családjuk, barátaiuk, továbbá a lakodalmi ipar szereplői figyelve a korlátozó intézkedések újfajta szabályaira, és a saját/társadalmi igénye-

ikre, próbálták az újabb lehetőségekhez alakítani a házasságkötések hagyományos–modern gyakorlatait. Nem pusztán elhalasztották vagy éppen megtartották a házasságkötéseiket, hanem a megváltozott körülmények ellenére, vagy inkább ezek mellett is, ragaszkodni igyekeztek az „eredeti” elképzeléseikhez; illetve, bizonyos elvárásaikról lemondva, újakat kijelölve és kitalálva, újratervezték az esküvőiket. Régi és új, hagyományos és modern, hazai és nemzetközi lakodalmi gyakorlatok, rítusok között kezdtek el válogatni az érintettek. A házasulandók úgy próbálták a saját elképzeléseiket „létrehozni-kitalálni” (‘invent’), „összebarakácsolni”, illetve a megváltozott jogi-gazdasági struktúrák és kontextusok hatására „újra-barakácsolni”, hogy a különféle modernként vagy éppen hagyományosként megismert, illetve beazonosított, felismert házasságkötési elemeket, rítusokat, normákat, ideológiákat és eseményeket az émikus regiszterekben modellként vagy éppen „antimodellként”, ellenpontként igyekeztek felhasználni. A hazai házasságkötésekkel kapcsolatos barkácsolási műveletek elsősorban a pluralitástól, sokféleségtől lesznek egyediak, és nem egyformák. A barkácsolás során ugyanis az érintettek, reflektálva a kortárs házassággal kapcsolatos kritikai diskurzusokra, népszerűségi faktorra elsősorban a rítusok, gyakorlatok és a vonatkozó ideológiák pluralitását ismerik fel egyénileg és közösségileg. Azt, hogy tulajdonképpen nem egy lokális, regionális, egyházi, etnikus, nemzeti, polgári vagy falusi házasságkötési hagyomány van, hanem nagyon sokféle, és ezeknek a hagyományoknak a meg-és/vagy betartása sem kötelező. Vagyis a lakodalmazással kapcsolatban nincs egy stabil alapokon álló morális konszenzus. A pluralitás felismerése, valamint a relativista narratív stratégiák és ideológiák aktív használata mellett ugyanakkor tetten érhetők különféle abszolutizáló törekvéseket is. Például amikor a beszélgetők, vitázók egy bizonyos kérdés kapcsán pontosan a hagyomány érvényességére és központi, „igazi” jelentésére kíváncsiak. Egy meghatározott, mindent felülíró jelentés mellett érveltek.

Az egyik legtipikusabb kérdés az esküvőszervezés során az, hogy kié is az esküvő, ki szólhat bele a szervezésbe, ki határozhatja meg a meghívottak körét, a helyszínt és a rítusokat: a fiatal pár, a szülők, az esküvőszervező, esetleg a barátok. Ezen a téren nincs valamiféle univerzális, morális konszenzus – míg sokan a házasulandók saját elvárásait, mások a közös családi döntések fontosságát hangsúlyozzák. Azonban az elmondható, hogy a házasságkötésekkel kapcsolatos döntésekben egyre nagyobb szerep jut a kortársak, menyasszonytársak saját tapasztalatainak, ötleteinek, elképzeléseinek, online diskurzusainak, illetve a lakodalmi szolgáltatók normatív ideológiáinak is. Ezeknek leginkább az online terek adtak teret. Vizsgálataim szerint a rokonok-barátok közül elsősorban a női rokonok (anyós, édesanya, nagymama), ritkábban a férfirokonok (elsősorban az édesapa és az após) elképzelései, ötletei szervesültek az esküvőszervezésben. Ők inkább a hagyományosként értelmezett elemekhez, rítusokhoz, szabályokhoz ragaszkodtak: úgy, mint az általánosabb lakodalmi hagyományok, vendégvárás, nyitótánc, egyházi szertartás, szülők részvétele a polgári esküvőn, kikérés, vőfély, meghívottak listája, lakodalmi menüsor, szertartások sorrendje, lakodalom forgatókönyve stb.

Mindezt az újraértelmező, újíráó gyakorlatot mindenképpen egy nagyon sajátos és most aktuális hazai gyakorlatnak, és a járvány alatti esküvők létszámát meghatározó kulturális faktornak tekintem. Bár azt semmiképpen nem állítom, hogy ezeknek az újraértelmezési folyamatoknak nincsenek nemzetközi párhuzamai, pl. kisebb nagyobb sikerrel ezt történik az újra népszerűvé tett kaukázusi menyasszonyrablások eseteiben is, de a vonatkozó recens, Covid19-járvány előtti szituációt vizsgáló szociológiai kutatások elsősorban azt emelik ki ezen a téren, hogy a házasságokat és házasságkötéseket korábban „direkt”, szabályozó rendszerek, struktúrák, kapcsolatok és az ezeken át áramló „szabályozó-regulatív hagyományok” az idők során ugyan tényleg háttérbe szorultak, az esküvő sosem volt ilyen szabad, kötöttségektől mentes, vannak azonban olyan „másfajta”, „nem hanyatló” előző generációtól örökölt hagyományok is, amelyek ma is aktívak. Ezek implicit módon komoly szerepet játszanak az individuuumok személyes kapcsolataikkal összefüggő döntéseinek strukturálásában, irányításában, illetve az ezzel kapcsolatos információk biztosításában. Pl. a „hagyományos” esküvők vagy az élethosszig tartó házasság ideálját az ilyen jelentés-konstitutív hagyományok hegemonikus ideálként rögzítik. A brit házasságkötések kapcsán, amely egyébként történeti mélyponton van, soha nem házasodtak ennyire kevesen, többen azt mondják, hogy a házasságkötés lényegében továbbra is újratermeli a hagyományos nemi szerepeket, a női elnyomást, a tradicionális jelentéseket. Az esküvőszervezéssel kapcsolatos státuszversengés, presztízs fogyasztás, a pazarlás a házasulandók, s főként a család presztízsének és társadalmi státuszának reprezentációját szolgálja, a szép-nagyszabású esküvő egyfajta jutalom a nő számára, aki eljövendő házas életében a férjének és annak családjának szolgálatára szegődik – nekik áldozza az életét (tehát megerősíti a férfidominanciát, és a nő alárendelt helyzetét). A nagyszabású esküvők tehát szerintük a házasság intézményének megerősítését, stabilitását is támogatják (még akkor is, ha a válások száma egyre nő). Azok, lényegében újratermelik (‘re-invent’) a hagyományos fehér, középosztálybeli lakodalmakat és ezáltal a kortárs házasságok régi, „hagyományos” jelentéseit is (lásd Carter–Duncan 2017, 2018). Ezzel függ össze az is, hogy a téma kutatói szerint bár a brit házasságkötések egyedinek, unikálisnak és személyesnek kívánnak látszani, a társadalmi meghatározottságok miatt ezek szinte egyformák. Ezt Julia Carter individualizált konformitásnak nevezi. Gyökeresen más a helyzet tehát a hazai lakodalmak eseteiben!

Innováció és hagyomány a karanténesküvők világában

Meglátásom szerint mindezekből is következik, hogy a házasulandók a Covid19 időszaka hol kisebb, hol nagyobb bátorsággal bele mertek állni az új helyzetbe, szembe mertek úszni az árral, mertek újítani, átalakítani – hiszen ennek a normatív lehetősége a társadalmi diskurzusok szintjén már biztosított volt. A házasulandók figyelve a korlátozó intézkedések újfajta szabályaira, és a saját-társadalmi igényeikre, próbálták az újabb lehetőségekhez alakítani a házasságkötések hagyományos-

modern gyakorlatait. Az új szabályok mentén, alkalmanként azoknak ellentmondva újraértelmezték, újratervezték a házasságkötéseiket.

A szervezői szerepek és jogok, illetve a régi-új hagyományok egyéni-közösségi értelmezései többszörösen terítékre kerültek a Covid19 alatti újratervezéseket kísérő „barkácsolási” műveletek során. Mi az érvényes hagyomány, van-e többféle legitim, plurális hagyomány, kell-e követni ezeket, hivatkozni ezekre, le lehet-e térni az általuk kijelölt ösvényekről? A Covid19 ideje alatt az online felületeken a menyasszonyok gyakran rákérdeztek még a házasság és a házasságkötés, a polgári esküvő és lakodalom módjaira (rurális, városi, hagyományos, modern) és jelentéseire. Mindeközben több ízben felmerült a házasságkötéssel kapcsolatos általánosabb és speciálisabb normák, szabályozások, *hagyományok*, *szokások*, *divatok* és elvárások kérdése és mindezek érvényesítése, érvényessége a Covid19 idején. Különösen az érdekelte a menyasszonyokat, hogy milyen házasságkötéssel kapcsolatos szabályok, iránymutatás és elképzelések ismertek. A Covid19 időszaka alatt az újraszervezések során kétféle stratégiát figyeltem meg: egyrészt a „hagyományok” elutasítását és az ezzel is összefüggő újításokat, innovációt, illetve azt is, hogy az átszervezéseket a normákra, hagyományokra való hivatkozások motiválják. A megidézett, újraértelmezett és adaptált hagyományok ilyen esetekben inkább preferált mintaként, normaként, adaptációs modellként kerültek említésre, pozitív előjelet kaptak. Ez a két stratégia akár még egy azon esküvő esetében sem feltétlenül zárták kis egymást. Az innovációk és a hagyományra történő hivatkozások sajátos keverékeiként jöttek létre a pandémia időszakára leginkább jellemző házasságkötési gyakorlatok – különösen népszerűvé váltak az egyszerű, puritán, kevés résztvevős, vagy teljesen magányos hivatalos házasságkötések és az úgynevezett *miniesküvők*, *mikroesküvők*, *minimonyk*, *elopement* (ún. szöktetéses esküvők) esküvők (ezt reklámozták, propagálták a lakodalmi szolgáltatók is, jobb híján) – ezek számos nemzetközi párhuzammal is rendelkeztek. A lazítások idején (elsősorban a késő tavaszi, nyári és kora őszi időszakokban) ideiglenesen visszatértek a nagy lakodalmak és ekkor is népszerűek maradtak a kisebb esküvők. A kis, személyes esküvők és a nagy lakodalmak keverékeiként szintén gyakorivá váltak a rítusaikban és funkcióikban egymástól elválasztott esküvők is – a korai, előhozott időszakban megtartott hivatalos esküvők, és a későbbre ütemezett nagy lakodalmak is. A Covid19 alatt, mind a nagy lakodalmak, mind az aprócska, egyszerű esküvők is hagyományos vagy éppen modern elemekként is értelmeződtek, illetve a lakodalmi szolgáltatók, a menyasszonyok és családjaik többször újragondolták ezek normatív, a házasságkötéseket meghatározó jelentőségeit. Többen érveltek például a kis esküvők intimitása, egyszerűsége mellett saját tapasztalatok, illetve családi legendáriumok, és egyéb ismeretek, személyes meggyőződések alapján is. Egy menyasszony inspiráló és támogató gesztusként nagyanyja szerény, de annál meghittebb esküvőjéről írt néhány sort és adott közre egy megfakult fényképet. *„Nem volt nagy lagzi, sem sok vendég, 3 gyermek, 9 unoka viszont igen, és élethosszig tartó házasság. Sajnos már egyikük sem él. Örülnék, ha más is erőt tudna meríteni ebből a történetből ezekben a nehéz időkben! Kitarás mindenkinek!”* (2020. április 29.) – írta az immáron há-

rom éve házas fiatal feleség. „Így van, nem szabad elfelejteni, hogy a házasság a lényeg és nem az esküvő vagy annak körülményei!” – erősítették meg többek a gondolatait. Ez a személyesség, intimitás megint máskor az individualizáció, a személyes szabadság metaforájaként tétéleződött. A hagyomány a Covid19 időszak alatt nem pusztán az egyszerű, letisztult esküvőket jelölte, hanem sokkal inkább a nagy, fényűző, sokrésztvevős lakodalmakat. A nagyszabású lakodalmakra, ennek hagyományára, mint modellre való hivatkozás egyben olyan narratív stratégiának is bizonyult a Covid19 ideje alatt, amellyel a korábbi, korlátozások előtti lakodalmak, illetve a saját elképzelések mellett lehetett érvelni. Így lett például a kollektív ellenállás eszköze is. Több, a korlátozások alatti lakodalmak megtartásáért indított online petíció aláírói több ezer hozzászólásban hivatkoztak például a lakodalmak hazai szokásrendjére. Arra, hogy tulajdonképpen a lakodalmak elengedhetetlen, hagyományos részei a házasságkötéseknek, ezekre morális, szokásjogi, érzelmi szempontból szükség van! A hozzászólásokban több tucatszor megjelent érvként a *hagyományra, szokásokra, illetve a hagyományos lakodalmakra* való utalás is: Az, hogy tudniillik, a jegyesek a lakodalmak megtartásával, csupán a *hagyományokat, a szokásokat* kívánják betartani: „*Aláírom, mert úgy gondolom a hagyományokat illő betartani*”; „*Szeretnénk megtartani hagyományokhoz méltan a lakodalmat is a polgárral együtt*”; „*Egyszeri alkalomnak szántam az életemben ezt és azt hagyományosan megélni a családdal és barátokkal*” (2020. május 5); „*Aláírom mert, július 18-án lesz az esküvőnk nagy napja, 30 fővel s szeretnénk lakodalmat is tartani ahogy ez mindig is szokás; „Szeretném ha megtarthatnánk az esküvőt és a lakodalmat is, a magyar szokások szerint*” (2020. május 3).

Nézzük meg tehát azoknak a stratégiáit, akik halasztottak, a korlátozások feloldását követően lakodalmaztak, vagy éppen a korlátozások alatt esetleg után, direkt kicsi esküvőt szerveztek. Ahogy arra is látunk majd példát, amikor ez a két stratégia miként ért össze, és a kicsi, puritán esküvőjük után a házasulandók miért és hogyan tartották meg a nagy lakodalmukat is.

Miniesküvők, mikroesküvők és polgári esküvők

A Covid19 idején házasságot tervezők, újratervezők döntéseit vizsgáló kérdőívem eredményei szerint a kitöltők a házasulandók 41,1 %-a az új normalitás gyakorlataként tekintett a vírusvédelmi korlátozásoknak megfelelő kisméretű miniesküvőkre. Elsősorban azok a személyek tartották meg a lakodalmaktól elválasztott, a korlátozó intézkedéseknek megfelelő kicsi Covid19-esküvőket a karantén idején, akiknek a „papírra” mihamarabb szüksége volt, tehát fontos volt számukra az esküvő ütemezése: Mintegy 19,8%-a hitelfelvétel (egészen konkrétan a Babaváró hitel) miatt (is) szeretett volna házasságot kötni. 2%-uk gyermeket várt, illetve 41,8%-uk gyermeket tervezett, 18,6% házvásárlásra, építkezésre, bővítésre készült, részben a hitelekbe és vagy a nászajándékokból befolyt összegből. 3,1%-ot a különféle adókedvezmények is motiválták. 27,5% ezekkel együtt egyszerűen nem kívánt tovább várni, nem szeretne volna tovább halasztani a régóta tervezett házasságkötést.

8,8%-nak a puritán esküvő is megfelelt, hiszen az csak „róluk szólt” és számukra ez volt a lényeges. Sőt, pontosan a korlátozások miatt szervezték meg az apró, személyes esküvőjüket. A korlátozó intézkedések pontosan jól jöttek azoknak, akik nem akartak nagy esküvőt – viszont a család ezt várta volna el – hanem már korábban is kicsi, intim és személyes esküvőt szerettek volna, és most a korlátozások miatt, lévén ez lett az új normalitás, ezt könnyedén megvalósítóná vált. Olyan helyzeteket is dokumentáltam, amikor a házasulandók egyszerűen alkalmazkodni próbáltak a lehetőségekhez, a lakodalmak új normalitásához, és a lekicsinyített esküvőkkel, az igazi, hagyományos, nagyszabású átmeneti rítusokat igyekeztek megidézni, és igyekeztek a hagyományokat a megváltozott körülményekhez igazítani – kicsi tortát szeltek fel a panellakásuk konyhájában, az első táncot az erkélyen járták el, és így tovább. Megint máskor a családi legendáriumok, a kortársak tapasztalatai, és a személyes meggyőződésük alapján igyekeztek meggyőzni magukat arról, hogy a kicsi esküvők nem is annyira mások, mint régen (tehát nem új normalitások), hanem a Covid19 előtti idők bizonyos időszakában is ilyenek lehettek a lakodalmak.

Ezekben az esetekben gyakran megessett, hogy a vírushelyzet alatti korlátozásokat a saját, közösségi, családi elvárásoktól eltérő elképzeléseik igazolásaként használták fel. A korlátozó intézkedések kapóra jöttek azoknak, akik nem akartak nagy felhajtást, nem akartak az esküvőjük során a központban lenni, nem akartak mindenféle kellemetlen lakodalmos játékokat játszani – mert az a társadalmilag elvárt, azt várja el a násznép és a család, hanem már korábban is kicsi, intim és személyes esküvőt szerettek volna, és most a korlátozások miatt ezt könnyedén megvalósíthatták. Hiszen a Covid19 alatt ez lett a normális, divatos, normatív, ilyenek („lettek”) a lakodalmak. Saját elnevezésük is lett, mint a minimony, mikro-, mini-, Covid-, karanténesküvő. A házasulandók ezekkel a lekicsinyített, a nagy lakodalmat részleteiben megidéző esküvőkkel igyekeztek pótolni az „igazi”, „hagyományos” házasságkötést. Ilyenkor az esküvő során a házasulandók lakodalom, lakodalmi szolgáltatások nélkül esküdtek meg polgári és/vagy egyházi szertartás keretében két tanú, vagy a szűkebb család körében. A házasságkötés napja az esetek többségében magányosan vagy a szűkebb családi, baráti és vagy szomszédsági körben folytatódott, kisebb evés-ivásokba, beszélgetésekbe torkollott. Nem voltak ritkák az esküvői szertartást követő gyorsétteremben tett látogatások, pizzarendelések sem, ahogy az sem, hogy a friss házások a „hagyományos” lakodalmak néhány rítuszerű elemét is próbálták megvalósítani. Az *első táncot* akár az erkélyen, a közös tortavágást és tortaevést. A jelenséget élénk médiafigyelem kísérte már a kezdetektől. A polgári és egyházi szertartást az esetek többségében audio/vizuálisan dokumentálták (fotózták, videózták) vagy valamilyen formában (Zoom, zárt Facebook-csoport, YouTube, Vimeo stb.) élőben is közvetítették. Az egyetlen szolgáltató, akihez a miniesküvők szervezői ragaszkodni igyekeztek a fotós volt. Azokban az időszakokban, amikor a hivatalos esküvők létszámát a jegyepáron túl, két főben, a jelenlévő tanúk számában és személyében korlátozták (illetve a hivatalos előírások szerint szolgáltatók sem vehettek volna részt az ünnepségen), az eredetileg felkért tanúkat gyakran a fotósra cserélték le. Mert bár a jogilag érvényes házasságkötéshez elegendő egy

anyakönyvvezető, a házasulandók és két tanú jelenléte (ennek a kereteit igyekezett is biztosítani rendeleteivel a kormány), ugyanakkor ez a formalitásig lecsupaszított rítusváz a házasulandók számára sok esetben nem volt megfelelő. Szükségét látták az esküvői emlékek vizuális megörökítésének.

Esküvőhalasztások, hivatalos esküvőtől elválasztott lakodalmak

Akik elhalasztották, vagyis az korlátozások feloldása utánra igyekeztek átszervezni az esküvőjüket, alapvetően a nagy, sokrésztvevős „hagyományos” lakodalmak mellett tették le a voksukat – saját eredeti terveik, illetve a szülői elvárások miatt. A Covid19 idején házasságot tervezők, újratervezők döntéseit vizsgáló 2020-as kérdőívem alapján, amelyet 500 menyasszony töltött ki, elmondható, hogy a vizsgált csoport mintegy 47,4%-a így járt el. Az esküvőjüket elhalasztók jelentős része azért ragaszkodott a nagy lakodalomhoz, a nagy családi ünnepséghez, látványos rítusokhoz és ceremóniákhoz, s egyúttal utasította el a puritán, vendégnélküli, egyszerűsített polgári házasságkötéseket, mert mindezt hagyományosnak, normatívnak gondolta, ekképp értelmezte. Egy olyan legitim modellnek, amelyhez igazodni igyekeztek, azért, mert régebben is így volt. Az esküvők elhalasztásának, s főként a lakodalmi szolgáltatások lemondással, halasztással kapcsolatos döntéseknek, újratervezéseknek a Covid19 miatt kihirdetett alkotmányos helyzet „vis maior” állapota biztosította a jogi hátterét, jogi alapot. Az átszervezések, halasztások, új dátumok keresése, illetve a kivárás bizonyult a gazdaságilag leghatékonyabb, támogatott stratégiának. A halasztások, átszervezések legnagyobb strukturális szintű, elsősorban a szolgáltatóipar irányából reflektált gátja volt az őszi-téli, illetve jövőbeli esküvők és lakodalmak felhalmozódásának a megalapozott félelme. Az tudniillik, hogy a most elhalasztott és az eredetileg is jövőre tervezett, illetve az újonnan bekalkulált esküvőkkel együtt alig lehet majd szabad időpontokat találni, mert pl. a házasulandók még mindig a hétvégeket preferálják. Ezzel együtt a lakodalmi szolgáltatók az alternatív, a lakodalmasz szemponjtájából még mindig inkább mellőzött hétköznapi időpontok mellett is érvelni kezdtek. A lakodalmi szolgáltatók elsősorban a halasztás, a megrendelőkkel való újabb időpontegyeztetések álltak az érdekükben, a foglalók, előlegek megtartása, illetve a jövő évi kiadások és bevételek tervezése (a szolgáltatási költségek esetleges emelése). Elsősorban a közös együttműködés, a kölcsönösen kielégítő megoldások, kompromisszumok megkötését, illetve az ebbe az irányba mutató döntések meghozását támogatták. A megrendelők lemondás esetén a foglaló visszaszerzését, halasztás esetén a jó időpontok és helyszínek megtalálását, megtartását szorgalmazták. A lemondások hátterében elsősorban a költségek csökkentésének kényszere, az erről való döntés állt. A bizonytalanná vált anyagi helyzetük miatt szolgáltatások lemondása, a lakodalmi költségkeret általánosabb csökkentése (a kitöltők 4,7%-a), illetve a vendégek létszámának korlátozása (8,4%) mellett döntöttek.

Az egyszerű, kis résztvevős miniesküvőket egészítették ki a korlátozások feloldását követően a nagyszabású, „igazi” lakodalmak. Ezekben az esetekben beszélhetünk az egymástól térben, időben és funkcióban elválasztott házasságkötési rí-

tusokról. Azok, akik nem csupán egy hivatalos miniesküvőben, hanem egy későbbi nagy lakodalomban is gondolkodtak, a második alkalommal a lakodalom igazi ünnepe, közösségi, családi-baráti élményét is kívánták biztosítani, és ezzel a különféle családi, és társadalmi elvárásoknak megfelelni. A szervezésben fontos szempont volt az is, hogy ennek a második esküvőnek az átmeneti rítus jellege is biztosított legyen: például úgy, hogy az elsőt, a hivatalosat, direkt mindennapivá tették; nem viselték az esküvő után a gyűrűket; illetve úgy, hogy a második esküvő napjára egyéb házasságkötési rítusokat iktattak be. Vagy egyházi esküvővel (15,9%) vagy egy újabb rítus, a szertartásvezető által celebrált *megerősítő szertartással* (18,1%) kiegészítve ünnepeltek. Az előrehozott, kisebb, kéttanús polgári ceremóniák és az ezeket kísérő, későbbi időpontokban megtartott nagy napok – lakodalmak és az ezek rítusszerűségét, a házasságkötést reprezentáló újabb profán rítusok, a *megerősítő szertartások* – nem a Covid19 alatti innovációk termékei, hanem immáron több éve részei a magyarországi házasságkötési gyakorlatoknak. Ugyanakkor a Covid19 alatt a népszerűségük jelentősen megnőtt, a korábbi sporadikus előfordulásuk tendenciózussá vált. A hazai *megerősítő szertartások* sajátos típusai a nemzetközi gyakorlatban is jelen lévő regisztrálatlan, nem hivatalos házasságkötéseknek, *commitment ceremonies*. Ezekről viszonylag kevés etnográfiai adattal rendelkezünk. A kortárs antropológiai kutatások elsősorban bizonyos kisebbségi csoportok, így az európai, pl. brit muszlim nem regisztrált, nem hivatalos házasságok eseteiként, illetve a nyugati LMBTQ-házasságok alternatíváiként írtak eddig a jelenségről (Akhtar 2018, Marzullo–Gilbert 2011: 535–536, Reczek–Elliott–Umberson 2009). Bár a regisztrálatlan, nem hivatalos frigyek nem csak a „kisebbségi”, hanem a „többségi”, mindennapi, átlagos esetekben is igen felülreprezentáltak, Amerikától kezdve, Nagy-Britannián át, számos helyen előfordulnak, ezekről tudományos elemzések hiányában elsősorban a külföldi internetes esküvői portálokról tájékozódhatunk. Ezek alapján az látszik, hogy nemzetközi viszonylatban a legfontosabb érv a megerősítő szertartás és alapvetően a hivatalos házasságkötés terheitől megszabadított Nagy nap mellett az, hogy így a házasulandók csak saját magukra, családjukra, barátaikra, ismerőseikre figyelhetnek. A hazai szétválasztott, megerősítő szertartásos nagy napok eseteiben elsősorban a házasságkötési rítusok, események zsúfoltsága, a lakodalmi helyszín és időpont extravagánsága, rendkívülisége, és a házasságkötést sürgető egyéb családi-gazdasági körülmények (pl. betegség, terhesség, hitel-felvétel igénye) miatt döntenek így a házasulandók. Másrészt az is látszik, hogy a menyasszonyok a házasságkötésük megtervezésével, a hivatalos esküvő és a megerősítő szertartás közötti tudatos választással igyekeznek átvenni az irányítást a házasságkötésük fölött. Mindazonáltal azt is feltételezem, hogy az elsősorban a házaspár, a menyasszonyok személyes elképzeléseit, az egyediséget, az adott párkapcsolatot előtérbe helyező szolgáltatói és menyasszonyi narratívák valahol a háttérben, a mindennapi diskurzusokban jelenlévő kortárs, házasságkötések krízisre is reflektálnak (hogy tudniillik sok a válás, mégis, főként gazdasági motivációk miatt számos frigy kötöttek), mindez tehát egyfajta kulturális válaszként is értelmezhető. Ez a gyakorlat remekül integrálható volt a karanténesküvők világába is.

Összegzés

Mit láthattunk tehát? Az emberek nem pusztán elhalasztották vagy éppen megtartották a házasságkötéseiket, hanem nagyon is taktikusan gondolkoztak. A megváltozott körülmények ellenére, vagy inkább ezek mellett is vagy ragaszkodni igyekeztek az „eredeti” elképzeléseikhez – ezért igyekeztek olyan időpontokra átszervezni, elhalasztani az esküvőjüket, amelyekről azt gondolták majd ismét szabad lesz a nagy, sok résztvevős lakodalom (ez a stratégia esetenként többszöri, akár négyszeri halasztást is jelenthetett); vagy bizonyos elvárásaikról lemondva, újakat kijelölve újratervelték, minimalizálták az esküvőiket, vagy előrehozták a hivatalos esküvőt, halasztották a lakodalmat. A Covid19 alatti magyarországi házasságkötési gyakorlat mássága a szociálpolitikai kontextus, a világjárványt megelőző támogató politikai intézkedések és az ezekkel is összefüggő egyéni döntések eredménye. A Covid19 alatti házasságkötések magas száma összefügg a kortárs, hazai házasságkötések általánosabb, növekvő tendenciáival, és a rítus és az intézmény terén zajló sikeres és aktív újítási, és újraértelmezési kísérletekkel. Míg nemzetközi szintén a Covid19 alatti korlátozások, amelyek lehetetlenné tették a nagy, és a normának számító esküvők megtartását inkább a lemondások felé terelték a házasulandókat, bár számos újítás, így például a minimonyk, mini és mikroesküvők népszerűsítése külföldön is megfigyelhető volt, Magyarországon a korlátozások ellenére az erős házasságkötési motivációk és a házasságkötést és a házasságot újraértelmező társadalmi diskurzusok miatt inkább az újraszervezések, újraterveltetések, a kicsi esküvők megtartására, illetve a későbbi nagy ünneplések beütemezésére törekedtek.

Szakirodalom

Akhtar, Rajnaara C.

2018 Modern Traditions in Muslim Marriage Practices, Exploring English Narratives. *Oxford Journal of Law and Religion* 7. (3) 427–454.

Carter, Julia – Duncan, Simon

2017 Wedding Paradoxes: Individualized Conformity and the “Perfect Day”. *The Sociological Review* 65. (1) 3–20.

2018 *Reinventing Couples: Tradition, Agency and Bricolage*. Palgrave Macmillan, Basingstoke.

Cherlin, Andrew J.

2004 The Deinstitutionalization of American Marriage. *Journal of Marriage and Family* 66. (4) 848–861.

Fáber Ágoston

2019 Az autotelikus párkapcsolat és a gyerekvállalás mint „metaprojekt”. *Replika*. (110) 95–133.

- Giddens, Anthony
1992 *The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love, and Eroticism in Modern Societies*. Stanford University Press, Stanford.
- Goode, William J.
1963 *World Revolution and Family Patterns*. Free Press, New York.
- Günel, G. – Varma, S. – Watanabe, C.
2020 A Manifesto for Patchwork Ethnography. *Society for Cultural Anthropology*. (Elérhetőség: <https://culanth.org/fieldsights/a-manifesto-for-patchwork-ethnography>; 2021.11.01.)
- Iannelli, L. – Giglietto, F. – Rossi, L. – Zurovac, E.
2020 Facebook digital traces for survey research: Assessing the efficiency and effectiveness of a Facebook ad-based procedure for recruiting online survey respondents in niche and difficult-to-reach populations. *Social Science Computer Review* 38. (4) 462–476.
- Illouz, Eva
2012 *Why Love Hurts: A Sociological Explanation*. Polity Press, Cambridge.
- Marzullo, Michelle A. – Herdt, Gilbert
2011 Marriage Rights and LGBTQ Youth: The Present and Future Impact of Sexuality Policy Changes. *Ethos* 39. (4) 526–552.
- Reczek, C. – Elliott, S. – Umberson, D.
2009 Commitment without marriage: Union formation among long-term same-sex couples. *Journal of Family Issues* 30. 738–756.
- Reynolds, Leslie
2020 FP-20-24 Marriage Rate in the U.S.: Geographic Variation, 2019. *National Center for Family and Marriage Research Family Profiles* 24. (Elérhetőség: <https://www.bgsu.edu/ncfmr/resources/data/family-profiles/reynolds-marriage-rate-geographic-variation-2019-fp-20-24.html>; 2021.11.01.)
- Treas, Judith – Lui, Jonathan – Gubernskaya, Zoya
2014 Attitudes on marriage and new relationships: Cross-national evidence on the deinstitutionalization of marriage. *Demographic Research* 30. 1495–1526.
- Valentine, Paul – Beckerman, Stephen – Alès, Catherine (eds.)
2017 *The Anthropology of Marriage in Lowland South America: Bending and Breaking the Rules*. University Press of Florida, Gainesville.
- Wagner, Brandon G. – Choi, Kate H. – Cohen, Philip N.
2020 Decline in Marriage Associated with the COVID-19 Pandemic in the United States. *Socius* 6. (Elérhetőség: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2378023120980328>; 2021.11.01)
- Willoughby, Brian J. – Spencer L.
2017 *The marriage paradox: Why emerging adults love marriage yet push it aside*. Oxford University Press, New York, NY.

Dragoste în timp de coronavirus. Inovații și continuitate în universul nunților de carantină

Cercetările de sociologie bazate pe date demografice au arătat că pe timpul pandemiei COVID-19 a scăzut semnificativ rata căsătoriilor în întreaga lume. În Ungaria situația a fost însă diferită, căci în comparație cu situația internațională, într-un context european, dintre țările Grupului de la Visegrad (V4) doar în Ungaria nu s-a înregistrat o scădere a numărului de căsătorii, nici măcar în valul trei al pandemiei. Ba chiar a avut loc o creștere de 3%. Bazată pe o cercetare de antropologie digitală începută încă în martie 2020 lucrarea de față caută răspunsuri la următoarele întrebări. Care este cauza diferenței dintre tendințele internaționale și cele din Ungaria pe timp de pandemie? Cum se poate că în timp ce în altă parte a scăzut semnificativ numărul căsătoriilor, în Ungaria a existat o creștere a numărului acestora? Autoarea prezintă motivațiile individuale, contextele economice și sociale, modelele și ideologiile vechi și noi care au determinat o asemenea tendință a organizării căsătoriilor și a nunților.

Love in the Time of the Coronavirus: Innovations and Continuity within the Realm of Quarantine Weddings

International sociological research based on demographic data has shown that the COVID-19 pandemic significantly shaped the way of getting married. According to this research, varying from minimal to dramatic, there was a decrease in marriage rates worldwide. The marriage rate in Hungary showed a different picture. In Eastern Europe, among the Visegrad countries (V4), it was only in Hungary that the desire to wed did not diminish during the three waves of the pandemic. Yet, the number of weddings increased by 3%. Based on long term digital anthropological research starting from the beginning of the pandemic this paper will attempt to find answers to the following questions. What explains the divergent trends in Hungary from international processes regarding the willingness to wed during COVID-19? How is it possible that the number of weddings increased in Hungary while it declined elsewhere? The author will examine which choices and decisions about wedding organizing were individual, how sociopolitical, economic, and cultural macro-structures and contexts influenced and restricted them.